

ALLANDE SOKARROS

Euskara biziko da... mintzatzen bada!

2009. urtean eratu eta lanean hasi zen *Xiberoan Eüskaraz Bai* elkarteak *Eüskararen Egüna* antolatu du joan den ekainaren 25ean, Maule-Lextarren. Euskara harrotasunez plazaratzeko eguna egoteaz gain, jaialdi horrek lortu nahi zuen ere erdaldunak gure herriko jatorrizko mintzairari hurbildu zitezten eta euskararen jakiteak zelako aberastasuna eta abantailak dakartzan ohartu daitezten. Helburu handinahikoak eta txalogarriak, duda barik, eta paratu zein sustatu beharrekoa zen ekimen bat, zalantza izpirik gabe.

Egun horretan, jendearen aurrean hitzaldiak egin zituzten artean egon nintzen, Xiberoa-Herri Alkargoako 'Eüska-
ra / Kültüra' batzordeko buru gisara. Nire aldia etorri aurretik mintzaldiak aditzera eman zituztenek laudorio sorta bana bota zuten euskararen alde, horren biziarazteko eta hazteko zer egina izan den, zer egiten den eta zer egin behar den zehaztuz eta aldarrikatuz. Nire aldia etorri zenean, denek pentsatuko zuten aipatuko nuela Herri Elkargoak Zuberoran euskararen alde egiten dituen urratsak eta bultzatzen dituen ekimenak. Hori egin... egin nezakeen, aipatzekorik egongo baitzen, partaide naizen erakunde publiko horrek bere baliabide aski mugatuen neurrian ahaleginak egiten baititu euskara babesteko eta sustatzeko.

Alabaina, ez nuen holako adierazpenik egin, laudorioak aiera botatzeko orde euskararen egoera tamalgarria beste behin ere gogoraraztea erabaki bainuen. *Jakinen* irakurle zaudetenek nire betiko —edo behintzat aspaldiko urtetako— lelotzat jo dezakezuen errepikatzea aukeratu nuen, nahitara,

eta batzuen harridura edo atsekabea ere sortzerik eragin baten. Ez dut hemen berriz zehaztuko mintzalditxo haren edukia, horren ardatz nagusiak aipatuko baizik. Lehenik eta behin, nire iritzitik, Euskararen Egundun bat egotea, Zuberoan edo Euskal Herriko edozein tokitan, ezin da albiste pozgarritzat hartu. Zergatik bada? Bizi eta sendo dagoen hizkuntza batek ez baitu dedikatuko zaion egundun berezi baten beharrik... hori eta beste gehiagorik ez! Euskararentzako egundun baten antolatut beharrak, horrek bai argi agertzen duela gure hizkuntza egoera oso txarrean dagoela, larrian errateko ez.

Euskaldun erdara hiztunak erantzule

Hori airera bota ondoren, egoera hori nondik datorren argitu beharrean, euskara gutietsi, zokoratu, baita debekatu ere zutenak erantzule jartzea zilegi da, nola zilegi ere: Frantziako aginte politikoak, eskuin zein ezkerrekoak, eta horiek gure Ipar Euskal Herri honetan urtetan izan dituzten jarraitzaile sutsu eta eskumakila grinatsuak. Politika horiek eta horien bideratzaileek, bai, argi eta garbi, lehenbiziko erantzukizuna dutela euskara kinka larrian egoteaz. Hori ukaezina da, nabari baino nabariagokoa... baina gaur egundun hori ez da euskararen errekaratzearen eragile bakarra, ezta nagusia ere. Euskararen gainbeheraren erantzule nagusiak... euskaldunak berak daude, euskaradunak, alegia. Izan ere, gaur egundun hainbat aipatutako euskararen aldeko «giro on» horretan murgilduta egoteak begi-bistatik kentzen digu, antza, euskara biziko dela... mintzatzen bada!

Zenbat eta zenbat dira, aldiz, euskaraz dakitenak eta euren artean beti edo nonahi frantsesez ari direnak? Asko eta asko... gehiengo oso handia, egia erran. Eta ez bakarrik frantximant (erdaldun) bakar bat egongo bailitzateke euren artean... denak euskararen jakile direlarik ere! Hau da, bai, nire aburutik, gaurko egundun euskarak pairatzen duen galbide handiena: euskaldunek, euskaradunek beraiek heriotzara eramane dezaten. Euskara dakitenak euskararen lurpe-

ratzaile eraginkorrenak izan daitezten... Ez dakit Parisek sekula ere asmatuko zuenik horrelako gidoi tragikorik. Ezen, argi baino argiago eta nabari baino nabariago baita mintzaira bat ez dela bizitzen ahal... mintzaten ez bada. Nola egon liteke hizkuntzarik hitz egilerik gabe?

Baikor agertu nahi dutenek erranen digute bai, euskaraz dakien mordo badela, karrikan, saltokietan, lantegietan, administrazioen egoitzetan, etxean ez badira euskaraz ari entzuten ere. Hitzaren gordintasuna agian barkatuko didate, baina benetan inozoa iruditzen zait pentsatzea euskaraz berba egitea dela hitz bat edo bi sartzea frantsesezko solasaldi batean. Eta horretan gaude! Zenbat aldiz ez da entzuten «aita» edo «ama» bezalako hitzak frantsesez barra-barra ari direnen ahoan? Edo euskarazko hitz bakan batzuk erdaraz soilik mintzaten direnen artean, bereziki gazteen artean? Badirudi euskara dela orain *originaltasun* apurtxo bat agertzeko zerbait bezala, baina hori baino gehiago inondik inola ere ez. Bai, ageri-agerizkoa da diglosia egoera tamalgarri batean murgilduta gaudela, eta hori gehien hazten dutenatarik daudela euskaraz dakiten asko eta asko, berriz ere diot gehiengo handi bat.

Gauzak horrela, pena eta bihozminez baina, nire hitzalditxo hartan erran nuena errealitate gordina dela errepikatzen noa hementxe bertan. Hots, euskara ez dutela instituzioek eta hautetsiek salbatuko, bai ordea, lehenik eta behin, euskaldunek beraiek, euskara dakitenek... eta mintzaten dutenek egunerokoan, etxean eta kanpoan. Egia latza baita erakunde publikoek, zinegotziek, oraingoan baino hamar aldiz, ehun aldiz, nahiz mila aldiz diru gehiago sarturik ere euskararen aldeko ekimenetan, indar egite eta konprometitze horiek ezertarako ez dutela balio izango... euskaldunok ez badugu euskaraz egiten. Erronka hori irabaztea ala galtzea geure gain dago, beraz. Behingoz badugu zerbait geure kabuz zinez erabakitze eta aurrera ateratzeko modukoa. Ez genuke galtzera utzi behar... euskararen galtzetan. Orduan gu geu izango baikinake euskararen etsai handienak.

Battittu Coyos zuberotar euskaltzain berri kementsua!

Maule-Lextarren antolatutako Eüskararen Egün hark utzi didan sentipen gazi-goza eta orain arte diseinatu dudan egoera aski iluna nolabait argitu nahian, ekainaren 25 hartan izandako beste gertakizun aipagarri bat gogorarazi gura nuke: Jean-Baptiste *Battitu* Coyos Mauleko semeak euskaltzain oso kargua hartzearena. Battittu —denok hala deitzen diogun bezala— hizkuntza-ikertzaile bat da, eta nolako ikertzailea ere, orain arte paratu dituen idazlanak sakonki landutakoak baitira. Egari zor diot —eta agian hitz hauek irakurriko baditu, barkatu egingo dit...— ez naizela haren ikerketen eta idazlanen jarraitzaile tinkoa eta zaletu zorrotza. Arrazoi sinple batengatik: ez naizelako batere aditz edota gramatikazalea... ez euskaran ezta beste edozein hizkuntzatan ere. Euskararekiko nire zaletasuna —mintzatzeaz gain, jakina!...— hitzen jatorrian eta esanahietan zein gaur egungo eta biharko beharrei egokitzean kokatzen da. Hiztezigizalea nago, zerbait izatekotan.

Battittu Coyos, aldiz, hizkuntza-ikertzailea da erran dudan bezala, eta egindako azterketa eta zehazketengatik merezi zuen euskaltzain oso izendatuta egotea. Jardun horretan jarraituko duela pentsatzekoa bada ere, seguru nago Battittuk beste lanik ere egin nahi izango duela euskararen mesedetan, eta bereziki Zuberoan. Bere jarrera eraginkorrek argi uzten dute horrelako asmoetan dabilela, eta espero dut —espero digu, errango nuke ere— jokaera horietan jarraituko duela. Hala, Battittu Coyosek ia hasieratik parte hartzen du *Xiberoan Eüskaraz Bai* elkartearen bileretan. Zuberoan euskararen sustatzeko orain dela 30 urtetik gora sortu zen Sü Azia elkarteko arduradunetan bada ere. Bestalde ere, Zuberoan euskararen sail ezberdinetan eginkizun eta esku-hartzerik duten egiturekin harremanetan jarri da, hala nola Ikas-Xiberoa pedagogia eta ikasgaietarako zentroarekin edo Xiberoa-Herri Alkargoarekin. Erran izan digu ere —agian

ez zaio gaitzituko hementxe salatu dezadan...— bere egitasmo nagusietarik bat litekeela Zuberoan euskararen arlo ezberdinetan jarduten dutenen artean sare bat edo hobeto erran etxe komun bat eratzea. Nire partetik ideia oso ona dela deritzot eta lagundu behar diogu bururaino eramaten. Battittu Coyosen euskaltzain jokabidea ez dela *akademikoa* pentsatuko du baten batek. Nik neuk, eta euskararen biziarazte eta sendotze ahaleginetan ari garenok pentsatzen dugu, ordea, Euskaltzaindiaren zereginetan dela euskararen mundua modu horretara laguntzea.

Xiberoko Botzak 30 urte

Xiberoko Botza Zuberoako euskarazko irratia sortu zutenetik 30 urte beteko dira datorkigun 2012. honetan. Hogeita hamar urte... bada zerbait! Ongi oroitzen naiz irrati honen sorrerako ingurugiroaz, François Mitterrand Frantziako Errepublikako presidente sozialistak egin zituen agiantzen artean —ez zuen denetan hitza jan, haatik...— irratiak eratzeko eskubidea indarrean jarri zuelarik. Gogoratzen naiz ere irrati honen sortzeko asmoa aurreratzeke egin ziren bilera batzuetan parte hartu nuela. Hasiera hartan, tokiko sozialista kide batzuk egon ziren Xiberoko Botzaren sorrerarako bultzatzaileetan... baina ez ziren luzaz egon, euskarazko hedabide baten eratzeko eta biziarazteko xedean zinez kontzientziaduna behar baita izan... eta haiek ez ziren —eta oraindik ere ez dira— halakoak.

Gogoan bizirik daukat ere Xiberoko Botzako lehenbiziko emanaldia, 1982ko agorrileko arratsalde batean entzun nuen. Laburra izan zen, oso laburra ere, baina zelako zirrara bizitu nuen irratigailu batean euskaraz mintzatzen entzuteagatik. Gaur egun zaila bazaigu ere asmatzea, garai haietan euskara ia tutik ere ez zen entzuten irrati edo telebistetan... nahiz eta karrikan, lan-guneetan edo etxeetan gaur baino gehiago mintza zitekeen! Bai, sekulako poza bizitu nuen —genuen— eta ilusioz beteak izan ziren Xiberoko Botzaren sorrera au-

rreko eta oste aski luzeko garai haiek. Herritar batzuek osatutako hedabide bat herriaren biziaz mintzatzen zitzaigun... eta euskaraz mintzatzen.

Hogeita hamar urte pasatu dira eta ilusioen denborak haiekin batera. Gaur egun, entzuleria kontu, eta horiek neurtzen dituzten inkestei fidatu behar bazaie, Xiberoko Botza Zuberoako hirugarren irrati entzunena baino ez da orain. Aurrea hartu diote Radio France irrati estatalaren Baionako Bleue Pays Basque emisorak eta Xiberoko Botzaren ostetik sortu zen Radio Mendililia Mauleko irratiak, biak gehien oso handiz erdaraz ari direnak. Euskararen mintzamina atzera egiteak ziur asko zerikusirik badu Xiberoko Botzaren arrakasta galtze horrekin, baina niri —eta beste batzuei— argi deritzot(gu) ez duela horrek dena azaltzen. Nabari baino nabariago da zuberotar askok ez dutela Xiberoko Botza Zuberoaz eta zuberotarrez mintzo zaien irrati bat bezala ikusten eta horretarako dietela lehenik eta behin bizkarra ematen.

Zuberoa ez ahaztu

Hori zergatik, bada? Nire irudiko erantzuna argi dago: Xiberoko Botza gehiegi integratu egin baita Euskal Irratiak federazioan. Zuberotar anitzek beste probintzietako euskarari egokitzeko indar gutxi —edo batere ez— egiten dutela egia bada ere... herria horrelakoa da eta horrela dela aintzat hartu behar da. Orduan bai, albisteak eta emankizun batzuk elkarlanean eta elkartrukean egin behar direla zalantzarik ez dago. Euskal Herriaren islatze hori egin behar da... baina Zuberoa ahaztu gabe. Adibide bakar bat ematearren, Xiberoko Botzaren musika animazioetan, Zuberoako ohizko kantagintza —lehengoa eta gaur egungoa— baztertuta dela iruditzen zaie entzule izan ziren asko eta askori... rocka eta bestelako musika garaikide horiek, aldiz, *a tope* eta noiznahi entzuten dituztelarik. Orduan ez da harritzekorik, Etxez Etxe diru bilketa kanpainan sosa poliki jasotzen badute ere,

«...baina ez diogu Xiberoko Botzari entzuten» bezalako esaldiak deblauki botatzen badizkiete.

Krisi giroaren adierazgarri iruditu zait ere ikustea Xiberoko Botzaren 2011ko biltzar nagusian... dozena bat lagun baino ez azaltzea... eta, gainera, horiek denak irratiko langile eta administrariak! Orduan bai, uste dut Xiberoko Botzaren egoera larri honetaz ohartzeaz gain buelta emateko garaia ere badela. Tokiko irratia bat ez baita egiten eta biziarazten ahal tokiko bizilagunen harrera ona eta atxikimendua gabe. Herriaren errealitateari egokitua izan gabe. Orduan, entzun berri dut Xiberoko Botzaren biltzar ezohiko bat gerta litekeela abendu honetan, zeinetan entzule direnen —eta izan direnen— parte-hartze zabalena espero den, gauzak argi eta zehatz errateko eta egoerari buelta emateko asmoekin. Esperantzarik badut batzar horretatik zerbait onik eta balia-garririk jalgiko den, irratia leloa zinez egiaztatuta, *Xiberoko Botza, Xiberoko bihotza*, berriro egin dadin.¶